

Inskrypcje z portatyli w podziemiach kościoła pw. Świętego Ducha w Wilnie

Inscriptions from portable altars in the underground of the Church of the Holy Spirit in Vilnius

DOI: <https://doi.org/10.21697/an.13473>

KŠIŠTOF TOLKAČEVSKI
VILNIAUS UNIVERSITETAS
ORCID: 0000-0003-3601-2719

WSTĘP

Podziemia Wilna owiane są legendami i wiążą się z nimi różne opowieści, z których najwięcej z pewnością dotyczy lochów kościoła Dominikanów pw. Świętego Ducha. Od dawien dawna przekazywane są historie o znajdujących się tam stosach trumien oraz szczątkach ofiar dżumy i żołnierzy wielkiej armii francuskiej, kilkupiętrowych kondygnacjach, a także widywanych tam zjawach.

W 2022 r. ekipa badawcza, z prof. Anną Sylwią Czyż z Instytutu Historii Sztuki UKSW na czele, podczas eksploracji dominikańskich podziemi zwróciła uwagę na tablice i fragmenty tablic z inskrypcjami ułożone w kryptach na piasku, których forma wskazywała, że są to portatyly (il. 1). Na początku 2023 r. ks. Szymon Wikło – proboszcz parafii Świętego Ducha w Wilnie,

uprzejmie zgodził się wpuścić autora niniejszego artykułu do podziemi świątyni, gdzie mógł on obejrzeć je *in situ*¹. Organista Romuald Sieniuc i zakrystian Jan Ivancevich pokazali autorowi jeszcze siedem innych tablic z inskrypcjami² przechowywanych za głównym ołtarzem, w schowku. Celem tego artykułu jest przedstawienie wyników badań nad wszystkimi jedenastoma tablicami z inskrypcjami.

KRÓTKI ZARYS HISTORII POSZUKIWAŃ INSKRYPCJI

Lochy kościoła i klasztoru dominikańskiego od dawna wabiły naukowców. Prawdopodobnie jako jeden z pierwszych podziemia odwiedził i opisał badacz oraz miłośnik historii Litwy hrabia Eustachy Tyszkiewicz: „za pozwoleniem i pomocą

1 Obok opisywanych tu tablic i portatyli leży też kilka tablic bez inskrypcji.

2 W schowku znajdowała się jeszcze jedna tablica bez inskrypcji.

1. Portatyble w podziemiach kościoła Dominikanów pw. Świętego Ducha w Wilnie. Fot. A. S. Czyż, 2022 r.

zakonników, z podania tylko znających sklepy kościelne, po kilkodniowej pracy, odwalono kamienie zaciskające wejście, i opatrzeni pochodniami, spuściliśmy się do lochów zajmujących całą przestrzeń pod murami kościoła i częścią klasztoru³. Niestety, Tyszkiewicz swoje wrażenia opisał skromnie, na jednej stronie „Teki Wileńskiej”, i to dopiero po kilkunastu latach od wspomnianych wydarzeń. O żadnych inskrypcjach stamtąd nie wspominał.

Następnie na dwudniową ekspedycję do podziemi dominikańskich udał się badacz historii Wilna Władysław Zahorski. 15 i 16 marca 1906 r. dokładnie zwiedził klasztorne i kościelne krypty, opisując je szczegółowo w rękopisie przechowywanym w Lietuvos valstybės istorijos archyvas⁴. Zahorski widział jedną inskrypcję: „R - P / 1753 / ANTONI / ANDRO”⁵, którą przerysował (il. 2). Zdaniem badacza była to sygnatura włoskiego murarza, który przebudowywał podziemia po jednym z pożarów Wilna w XVIII w.

3 E. Tyszkiewicz, *O klasztorach zgromadzeń istniejących obecnie w diecezji wileńskiej. Dominikanie*, „Teki Wileńska”, 1857, nr 2, s. 256.

4 LVIA f. 1135, ap. 8, b. 10 (W. Zahorski, *Kościół św. Ducha i klasztor Dominikanów...*, ok. 1900), s. 85a-103.

5 LVIA f. 1135, ap. 8, b. 10, s. 101.

Z kolei Jonas Bulota podał, że w 1934 r. kryptami dominikańskimi interesowali się studenci Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie⁶ (il. 3). Około dwudziestu studentów za pozwoleniem ks. Adama Kuleszy⁷ zeszło do lochów, gdzie m.in. szukano wejścia na niższe piętro katakumb. O ekspedycji pisano w prasie w 1934 r., a rok później opublikowano plan podziemi. Niestety, nie było żadnej wzmianki o inskrypcjach⁸.

W 1963 r. do lochów udała się ekipa naukowa z archeologiem Vytautasem Daugudisem na czele. W skład ekipy weszli architekci, medycy, etnografowie i historycy. Prace archeologiczne trwały niespełna rok. Wykopano 36 szurfów w pobliżu fundamentów kościoła i klasztoru, znaleziono pozostałości po drewnianej budowli z XIII-XIV w., sporo szczątków ludzkich, resztki trumien, monetę z czasów Zygmunta Augusta oraz wiele innych drobnych artefaktów. Nie odnotowano jednak istnienia żadnych inskrypcji⁹.

6 J. Bulota, *Reportažai iš požeminio Vilniaus*, Vilnius 1965, s. 20-22.

7 Należy zaznaczyć, że ks. Adam Kulesza był prezesem Wileńskiego Oddziału Towarzystwa Opieki nad Grobami Bohaterów.

8 J. Bulota, dz. cyt., s. 20-22.

9 Lietuvos istorijos instituto biblioteka (dalej jako LIIB), b. 180 (V. Daugudis, *Vilniaus Dominikonų (Šv. Dvasios)*

2. Rys. sygnatury murarza, prawdopodobnie Antoniego Andro, aktywnego w poł. XVIII w. w podziemiach kościoła Dominikanów pw. Świętego Ducha w Wilnie, fragm. rękopisu Wł. Zahorskiego, 1906 r. Fot. LVIA

3. Fragm. drewnianych trumien z podziemi kościoła Dominikanów pw. Świętego Ducha oznaczonych przez wileńskich studentów w 1934 r. Fot. A.S. Czyż, 2023 r.

Ostatni przegląd archeologiczny w podziemiach miał miejsce w 2005 r. Archeolog Robertas Žukovskis odnalazł wówczas z mumifikowane ciała ludzkie i przedmioty, w tym gwoździe, ceramikę z XVIII–XIX w. oraz trumny, w tym jedną z malowanymi napisami¹⁰. O inskrypcjach na kamieniu czy marmurowych tablicach w raporcie archeologicznym nie ma wzmianki.

OKOLICZNOŚCI POWSTANIA INSKRYPCJI

Portatyle. Jest oczywiste, iż badane czworoboczne kamienne tablice z wydrążeniem na relikwie (il. 1), za wyjątkiem jednej (*Inskrypcja 1*), to portatyle, na których podczas mszy świętej ustawiano kielich. Portatyle stosowano w liturgii chrześcijańskiej już w III w. Od IV w. zaczęto w nich umieszczać relikwie świętych. Ich zasklepienia dokonywał biskup, dlatego na badanych tabliczkach są wymienione nazwiska i tytuły biskupów. Sprawowanie

¹⁰ bažnyčios rūsiuose 1963–1964 m. vestų archeologinių kasinėjimų ataskaita), s. 1–23.

10 LIIB f. 1, b. 4586 (R. Žukovskis, Žvalgomųjų archeologinių tyrimų šv. Dvasios bažnyčioje (G 354 K), Dominikonų g. 6 Vilniuje, 2005 metais, ataskaita), s. 4, 17.

Eucharystii bez portatyłu poza kościołem było zabronione. Dopiero reforma liturgii po Soborze Watykańskim II (1962–1965) zniosła obowiązek ich stosowania¹¹.

Struktura i treść wszystkich niemalże badanych portatyli jest identyczna, bądź bardzo podobna. W zasadzie różnią się one ilością znaków w linii, mniej lub bardziej rozwiniętą formą skrótów, tytułami biskupów, którzy poświęcili tabliczki, oraz nazwiskami świadków (autorów tekstów?). Wszystkie są pisane odręcznie.

Treść inskrypcji przybliża okoliczności powstania poszczególnych tabliczek. Wszystkie pochodzą z pierwszej połowy

4. Portatył z *Inskrypcją 1* z 1907 r. w podziemiach kościoła Dominikanów pw. Świętego Ducha w Wilnie. Fot. A.S. Czyż, 2022 r.

¹¹ *Institutio generalis Missalis Romani*, wyd. 3, rozdz. 5, par. 296-308. <https://www.ewtn.com/catholicism/library/institutio-generalis-missalis-romani-3rd-edition-2190> [dostęp 9 IX 2023].

5. Miejsce po portatylu ołtarza maryjnego (tzw. Pacowskiego) w kościele pw. św. Katarzyny w Wilnie. Fot. A.S. Czyż, 2023 r.

6. Tablica pamiątkowa z 1904 r. w kościele pw. Świętego Krzyża w Wilnie. Fot. A.S. Czyż, 2023 r.

XX w. i zostały poświęcone w katedrze wileńskiej. Dwie najstarsze (*Inskrypcje 2 i 3*), posiadające niezatarte daty, poświęcono w 1907 r. W *Inskrypcji 2* widnieje nazwisko Aleksandra Zwierowicza (1842–1908), biskupa wileńskiego. Jest to nieco zaskakujące, gdyż w 1902 r. hierarcha został zesłany do Tweru przez władze carskie¹². Pod *Inskrypcją 3* widnieje nazwisko kanonika Klemensa Malukiewicza¹³, który zajmował stanowisko wikarego w katedrze wileńskiej w latach 1905–1911¹⁴.

Po Stefanie Aleksandrze Zwierowiczu pieczę nad biskupstwem sprawował Edward Ropp (1851–1939). To właśnie dzięki jego staraniom w 1906 r. – po ponad 40 latach przerwy – zostały przywrócone publiczne procesje z okazji uroczystości Najświętszego Ciała i Krwi Chrystusa¹⁵. Po powstaniu styczniowym zabroniono bowiem głośnych nabożeństw, manifestacji na ulicach, a nawet śpiewu podczas

eksporty na cmentarz¹⁶. Biskup „porządkował instytucje diecezjalne, reorganizował sieć dekanalno-parafialną, zarządzał majątkiem kościelnym, przepowiadał Słowo Boże w listach pasterskich, odezwach, kazaniach, prasie, wizytował parafie, troszczył się o duchowieństwo różnych obrządków, urządzał rekolekcje, procesje oraz konsekrował świątynie”¹⁷, m.in. w Białymstoku¹⁸, Lublinie¹⁹, Korycinie²⁰, Dąbrowie²¹, Podbrzeziu²² i innych. To jego nazwisko obok imienia „Eduard” może być zatarte w *Inskrypcji 4*.

Największą ilość portatyli wyświęcił biskup Kazimierz Michalkiewicz (1865–1940): obiekty z *Inskrypcjami 5, 8, 10 i 11* w 1926 r. oraz z *Inskrypcją 7* w 1931 r. *Inskrypcja 6*

12 A. Szot, *Stefan Aleksander Zwierowicz – biskup wileński*, „Studia Sandomierskie”, 2018, nr 25, s. 26.

13 Klemens Malukiewicz (1876–1934), kapłan, wyświęcony 6 VI 1905 r.

14 V.V. Česnulis, *Kanauninkas Klemensas Maliukevičius*, Trakai 2016, s. 11–24.

15 L. Jovaiša, *Vilniaus vyskupai ir jų portretai*, Vilnius 2016, s. 104.

16 A. Szot, dz. cyt., s. 21.

17 A. Kozyrńska, *Arcybiskup Edward Ropp (1851–1939). Życie i działalność*, „Dzieje Najnowsze”, t. 35, 2003, z. 4, s. 151.

18 <https://archibial.pl/parafie/info/84-sw-jerzego-janow/> [dostęp 2 I 2023].

19 „Gość Lubelski”, 13 XI 2005, nr 46/375, s. V.

20 <http://ltp.eu/miejsce/rabka---szkola-nr-2> [dostęp 2 I 2023].

21 https://dabrowabialostocka.sam3.pl/strona-3414-kosciol_sw_stanislawa_biskupa_i.html [dostęp 20 XII 2022].

22 <http://124.lt/pl/religia/item/347882-90-lecie-konsekracji-kosciola-w-podbrzeziu> [dostęp 5 I 2023].

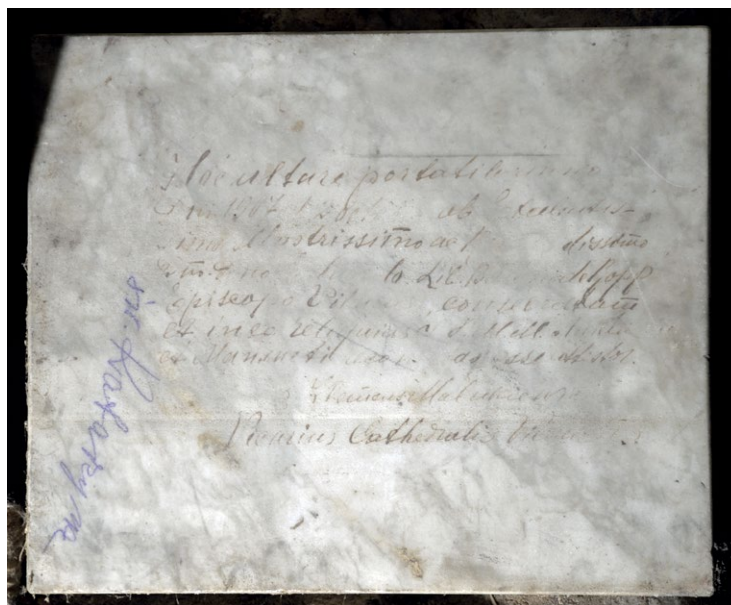
zawiera również imię i nazwisko biskupa Michalkiewicza, jedynie data jest zatarta. Świadkiem uroczystości wyświęcenia portatyli w większości tu podanych inskrypcji był wikariusz Franciszek Bielawski²³ (za wyjątkiem *Inskrypcji* 7 i 10). W Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka przechowywany jest list z 1937 r.²⁴ Aleksandra Borawskiego (1861–1942), polskiego malarza i konserwatora zabytków, do biskupa Kazimierza Michalkiewicza w sprawie tablicy upamiętniającej biskupa Wincentego Kluczyńskiego (1847–1917). Artysta radził zmienić styl płyty na bardziej pasujący do wnętrza katedry wileńskiej. To wskazuje, iż sam biskup brał udział w administrowaniu różnych spraw dotyczących budowy pomników, tablic itp. Może przyczynił się bardziej również do powstania portatyli. W 1936 r. został natomiast wyświęcony portatyl przez biskupa Romualda Jałbrzykowskiego (1876–1955; *Inskrypcja* 9).

Uwagi warte są *Inskrypcje* 3, 7 oraz 10 – mają ślady dodatkowych napisów w dole, na lewej krawędzi pionowo, w kolorze atramentu. W *Inskrypcji* 3 pojawia się napis: „św. Katarzyna”, który pozwala przypuszczać, iż inskrypcja mogła powstać przy konsekracji ołtarza w kościele Benedyktynek pw. św. Katarzyny w Wilnie. Myśl tę potwierdza i prasa: „[1907 r.] Dnia 23 b.m., t.j. w niedzielę w kościele św. Katarzyny, jako w 15 niedzielę po Zielonych Świątkach i w kościele Wszystkich Świętych (po-Karmelitańskim), jako w pierwszą niedzielę po św. Mateuszu, obchodzą się uroczystości rocznice pamiątek **poświęcenia** [wyróżnienie – K. T.] tych kościołów”²⁵ (il. 5). Na *Inskrypcji* 7 oraz 10

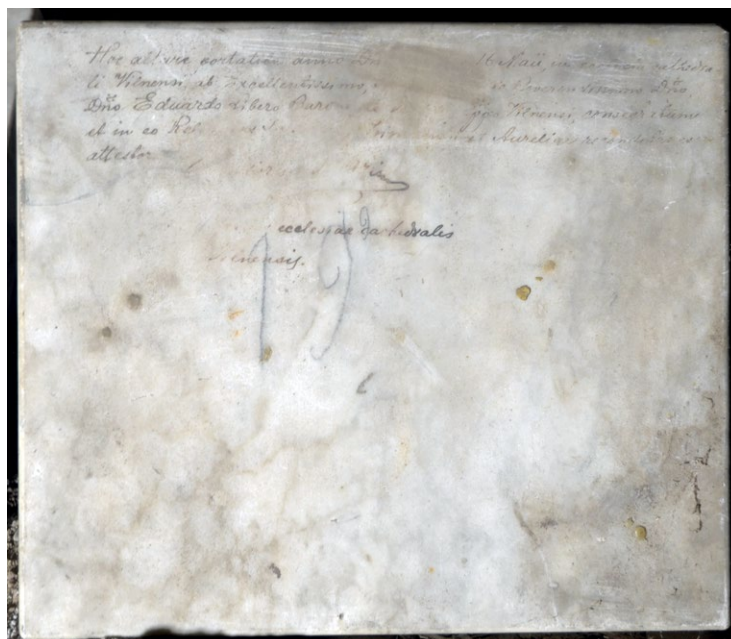
23 Franciszek Bielawski urodził się w 1883 r., we wsi Słoboda (gmina jeznieńska, pow. trocki). Kształcił się w seminarium duchownym w Wilnie. Wyświęcony w Wilnie 12 VI 1911 r. Władał językiem litewskim, polskim, rosyjskim. Stanowisko wikarego zajmował od 1911 r. LMAVB f. 318-28085, k. 1-4.

24 LMAVB f. 318-40038 (List Aleksandra Borawskiego do bpa K. Michalkiewicza, 10 I 1937), s. 22-23.

25 „Kurier Litewski”, 21 IX (4 X) 1907, nr 210, s. 8.

7. Portatyl z *Inskrypcją* 3 w podziemiach kościoła Dominikanów pw. Świętego Ducha w Wilnie. Fot. K. Tolkačevski, 2023 r.

8. Portatyl z *Inskrypcją* 8 w podziemiach kościoła Dominikanów pw. Świętego Ducha w Wilnie. Fot. K. Tolkačevski, 2023 r.

dodatkowe napisy nie są czytelne. Na 9 widnieją ślady po sztamencie w kolorze atramentu.

Wśród 10 inskrypcji pod względem wykonania oraz struktury wyróżnia się *Inskrypcja* 1: jest wykonana na białym marmurze, lekko malowana, litery są stylizowane,

równie (il. 4). Data 1904 zapisana została w systemie rzymskim. Z jej powstaniem niewątpliwie jest związany biskup Kazimierz Ruszkiewicz (1836–1925), którego imię i fragment nazwiska są czytelne. Niestety, fragment tablicy jest zbyt mały, by powiedzieć coś więcej. Wiadomo, że biskup Ruszkiewicz poświęcił świątynię m.in. w Bierzwienej Długiej²⁶, na warszawskiej Pradze²⁷. Był on mocno związany z Litwą: kształcił się w Mariampolu, przyjął święcenia z rąk biskupa żmudzkiego Motiejusa Valančiusa (Macieja Wołoncewskiego), został inkardynowany do diecezji żmudzkiej²⁸. Możliwe, że inskrypcja powstała również dzięki tym relacjom i sentymentom osobistym biskupa. Brak informacji nie pozwala przypisać inskrypcji do konsekracji konkretnego kościoła czy ołtarza w Wilnie w 1904 r.

Poza upamiętnieniem konsekracji celem *Inskrypcji 1* mogło być uczczenie roku jubileuszowego, który akurat obchodzono. Z okazji pięćdziesiątej rocznicy ogłoszenia dogmatu o Niepokalanym Poczęciu Najświętszej Maryi Panny papież Pius X przedstawił nauczanie Kościoła katolickiego na ten temat w encyklice *Ad diem illum laetissimum*. Prasa również podawała, iż „uroczystość ku czci Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny, w połączeniu z zakończeniem roku jubileuszowego, święcona była we wszystkich świątyniach z wielką uroczystością”²⁹. Czasami wielkie jubileusze w Kościele katolickim upamiętniano za pomocą stosownych tablic z okolicznościowymi inskrypcjami, np. taka tablica powstała w kościele pw. Świętego Krzyża w Wilnie (il. 6).

26 S. Michałowski, *Stulecie konsekracji kościoła*, 2004, <https://m.niedziela.pl/artykul/33190/nd/zdjecia> [dostęp 2 I 2023].

27 <http://katedra-floriana.waw.pl/historia/budowa-i-konsekracja/> [dostęp 2 I 2023].

28 *Arcybiskup Józef Teodorowicz (1864–1938). Studia i materiały*, red. J. Wołczański, Kraków 2017, s. 290.

29 „Goniec Poranny”, 9 XII 1904, nr 624, s. 2.

ZASADY PUBLIKACJI INSKRYPCJI

Wszystkie inskrypcje na portatyloch odnalezionych w kościele pw. Świętego Ducha w Wilnie są sporządzone w języku łacińskim. Większość pisana jest grafitem, trzy – złotą farbą. W przypadku jednej tablicy został tylko fragment (lewy, górny). Natomiast pozostałych dziesięć tablic jest dobrze zachowanych.

W edycji inskrypcji w nawiasach kwadratowych znalazły się propozycje uzupełnienia napisu, rozwinięcia skrótów itp. Miejsca uszkodzone bądź nieczytelne ujęto w nawiasy ostre z kropkami <...>.

*Inskrypcja 1*³⁰ (il. 4)

A[nn]o: D[om]ini: MCMIV, die X <...>
Ego Casimirus Ruszk[iewicz] [epis-]
copus Berissensis, Su[ffraganeus] <...>
Varsaviensis, Con<...>

*Inskrypcja 2*³¹

1907 <A>nno Octobr<...> <...>ie <...>ttas
ie<...> <...> orrainus
Alecsander Zwiero<wicz> <...>s
Altare hoc portatile <...>
R<e>liquias <...>s. Cotor<...> <...>
filiei ani M<...> <...>
Testor Jesu <...> Filo<...>
cel<...> <...> <...>
<...> vajn<...>

*Inskrypcja 3*³² (il. 7)

Hoc altare portatile anno
D[omi]ni 1907 d. 28 <...> ab Excelentis
simo Illustrissimo ac Re<veren>dissimo
D[omi]no D[omi]no <Eduar>do Lib[ero] B<a-
ro>ni de Ropp
Episcopo Vilmensi, consecratum

30 Fragment tablicy marmurowej białej.

31 Tablica kamienna szara, słaby stan zachowania. Inskrypcja pisana grafitem, miejscami nieczytelna. Relikwiarz nienaruszony.

32 Tablica marmurowa biała, dobry stan zachowania. Inskrypcja malowana złotą farbą. Relikwiarz pusty.

et in eo reliquias 8 [?] M.M.<...>
 et Mansueti [?] <...> esso <...>testor
 Klemensi Malukie<wicz>
 Vicarius Cathedralis Vilmensis
 NB. W dole, na lewej krawędzi pionowo napis w kolorze atramentu: św. Katarzyna

*Inskrypcja 4*³³ (il. 8)

Hoc altare portatile anno D[omini] <...> 16
 Maii, in ecclesia cathedra
 li Vilmensi ab Excellentissimo, <...>io Reverendissimo D[omi]no,
 D[omi]no Eduardo Libero Baroni <...> Ep[iscop]o Vilmensi consecratum
 et in eo Re<liquias> <...> <...>t Aureliae reconditas
 attestor <...>
 <...> ecclesiae cathedralis
 Vilmensis.

NB. Na portatyłu wtórnie ołówkiem cyfra: 19.

*Inskrypcja 5*³⁴

Hoc altare portatile anno
 D[omi]ni 1926 die 2 september [sic!]
 in Ec[clesiae]. Cathedrali Vilmensi
 ab Em[inentissim]o ac R[erendissim]o Domino
 Domino Casimiro Michalkiewicz,
 Ep[iscop]o Suffragan<n>eo Vilmensi
 Consecratum et in eo reliq<uias>
 SS. M.M. Magni et Eutropiae
 reconditas esse testor.
 Franciscus Bielawski
 Vic[arius]. Eccl[esiae]. Cath[edrali]. Vilmensis

*Inskrypcja 6*³⁵

<.....> anno
 <.....>
 E[minentissim]o ac R[everendissim]o <...>

33 Tablica marmurowa biała, stan zachowania dobry. Inskrypcja malowana złotą farbą, miejscami mocno zatarta. Relikwiarz nienaruszony.

34 Tablica kamienna szara. Dolna krawędź przyklejona. Zostały ślady kleju. Wieko kamienne, pęknięte. W środku relikwiarz metalowy nienaruszony.

35 Tablica kamienna szara, zniszczona. Inskrypcja mocno zatarta. Relikwiarz nienaruszony.

Casimiro Michalk<iewicz>
 Suffr[aganeo]. Vil<nensi> con<secratum>
 <...> <e>o re<liquias>
 A<...>m et <...>piae <...>
 <...><...><...>
 Bielawski V<ic>[arius]. eccl[esiae]. [cathedralis]

*Inskrypcja 7*³⁶

Hoc altare portatile anno
 Domini 1931 die 6 Maii in ecclesie cathedrali Vilmensi ab <k?>las<tor<...>ac Reverendissimo Domino Casimiro Michalkiewicz Episcop<po Auxiliarei Vilmensi consecrat<um> et <in> eo reliq[ui]as S.S. Maiestati et Acerelie M<...> <...> <...> <...>ties esse testor.
 <...><...>

NB. W dole, na lewej krawędzi pionowo nieczytelny napis w kolorze atramentu. Styl jak w *Inskrypcji 3*

*Inskrypcja 8*³⁷

Hoc altare portatile anno Domini 1926 die 2 septembris in Ecclesie Cath. Vilmensi ab Em[inentissim]o ac R[everendissim]o Domino D[omi]n[o] Casimiro Michalkiewicz Consecratum et in eo reliq<uias> SS. M[?]M. Magni et Eutropiae reconditas[or?] esse testor Franciscus Bielawski Vic[arius]. Eccl[esiae]. Cath[edrali]. Vilmensis

*Inskrypcja 9*³⁸

Hoc altare portatile anno Domin[i]. 1936 die 31 martii in Basil<...>-tropolitana Vilmensi ab Eminent-

36 Tablica marmurowa biała, stan zachowania dobry. Napis malowany złotą farbą. Relikwiarz nienaruszony.

37 Tablica marmurowa szara, stan zachowania dobry. Napis lekko malowany. Relikwiarz nienaruszony.

38 Tablica marmurowa, mała, brunatna. Napis lekko malowany. Relikwiarz nienaruszony.

ssimo Illustrissimo ac Reverendissimo Domino Domino Romualdo Jałbrzykowski, Archiepiscopo Metropolitano Vilnensi consecratum et <...>eo reliquias St. Mansueti et Victoriae Mm. reconditas esse testor
 Pau. Cieka<...>k.
 NB. Pod tekstem widoczne ślady atramentu po sztamencie.

Inskrypcja 10³⁹

<Hoc> <altare> <portatile> <anno>
 <...> 1926 die <...>
 Cathedrali Viln[ensi]. ab E[minentissimo]
 Casimiro Michalkiewicz <...>
 <sutis?> Viln. Consecratum et
 in <...>eo <re>liquias SS. <...>
 <...> e<...> Magne
 <r>econditas esse
 Testor V. B<...>
 Vicarij Eccl[esie].<...>
 NB. W dole, na lewej krawędzi pionowo zatarty napis w kolorze atramentu.

Inskrypcja 11⁴⁰

Hoc altare <portati->

39 Tablica mała, brunatna, zniszczona. Napis częściowo zatarty. Relikwiarz nienaruszony.

40 Tablica mała, kamienna, malowana, pęknięta. Widoczne ślady klejenia. Część tekstu zabrudzona klejem. Relikwiarz nienaruszony, ale źle przymocowany do tablicy.

le anno [Domini] 1926 <...>
 in Eccl[esiae]. Cathed[rali]. Vil[nensi]
 ab <...> ac Em[inentissimo] D[omi]no
 <...> <Ca>simiro Michalk<iewicz>
 E[pisco]po suffr[aganeo]. Vilnensi
 consec<r>atum et in <...>
 <...> SS. MM. <...>
 <...>
 <...> Bie<...>

WNIOSKI

Tablice znalezione w kościele pw. Świętego Ducha, z wyjątkiem jednej, są niewątpliwie portatylami. Wszystkie powstały w pierwszej połowie XX w. Nie wiadomo jednak, w jaki sposób trafiły do kościoła poddominikańskiego. Można przypuszczać, że przeniesiono je z innych świątyń w czasach sowieckich, albowiem kościół pw. Świętego Ducha był jednym z niewielu nadal czynnych. Jednak w raportach z eksploracji archeologicznych z lat 1964 i 2005 nie wspomina się o portatylach leżących luzem w podziemiach kościoła.

Na tablicach widnieją zapisy o prawie identycznej treści. W większości relikwiarze zachowały się nienaruszone. Wszystkie portatyle zostały poświęcone w katedrze wileńskiej przez biskupów: Stefana Aleksandra Zwierowicza, Edwarda von Roppa, Kazimierza Michalkiewicza, Romualda Jałbrzykowskiego, czego świadkami byli Franciszek Bielawski i Klemens Malukiewicz.

STRESZCZENIE

Znalezione w latach 2022–2023 w kościele poddominikańskim pw. Świętego Ducha w Wilnie tablice są z wyjątkiem jednej portatylami (il. 1). Wszystkie powstały w pierwszej połowie XX w. Nie wiadomo, w jaki sposób trafiły do kościoła Dominikańskiego i skąd pochodzą. Jedna z nich najpewniej przeniesiona została ze świątyni

SUMMARY

The plaques found in 2022–2023 in the Church of the Holy Spirit in Vilnius are undoubtedly portatillas (with one exception, Fig. 1). All of them were made in the first half of the 20th century. However, how they ended up in the Dominican church – is unknown. One of them is probably from the Benedictine church in Vilnius. All the plaques

Benedyktynek wileńskich. Wszystkie zawierają zapisy o prawie identycznej treści. W większości relikwiarze zachowały się nienaruszone. Wszystkie portatyle zostały wyświęcone w katedrze wileńskiej przez biskupów: Stefana Aleksandra Zwierowicza, Edwarda von Roppa, Kazimierza Michalkiewicza, Romualda Jałbrzykowskiego, czego świadkami byli Franciszek Bielawski i Klemens Malukiewicz.

SŁOWA KLUCZOWE

portatyle, kościół pw. Świętego Ducha, Kazimierz Michalkiewicz, Klemens Malukiewicz, Franciszek Bielawski

contain inscriptions with almost identical content. Most still have their reliquaries intact. All the portatillas were consecrated at Vilnius Cathedral by Bishops: Aleksander Zwierowicz, Edward von Ropp, Kazimierz Michalkiewicz, Romuald Jałbrzykowski, and attested by Franciszek Bielawski and Klemens Malukiewicz.

KEYWORDS

portable altars, Church of the Holy Spirit in Vilnius, Kazimierz Michalkiewicz, Klemens Malukiewicz, Franciszek Bielawski

---

BIBLIOGRAFIA

Źródła archiwalne

Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka
LMAVB f. 318-28085; LMAVB f. 318-40038.
Lietuvos valstybės istorijos archyvas
LVIA f. 1135, ap. 8, b. 10.

Źródła drukowane

Institutio generalis Missalis Romani, wyd. 3 on-line.

Opracowania w maszynopisie

Lietuvos istorijos instituto biblioteka
LIIB b. 180; LIIB f. 1, b. 4586.

Opracowania

Arcybiskup Józef Teodorowicz (1864–1938). Studia i materiały, red. Józef Wołczański, Kraków 2017.

Bulota Jonas, *Reportažai iš požeminio Vilniaus*, Vilnius 1965.

Česnulis Vytautas Valentinas, *Kanauninkas Klemensas Maliukevičius*, Trakai 2016.

„Goniec Poranny”, 9 XII 1904, nr 624, s. 2.

„Gość Lubelski”, 13 XI 2005, nr 46/375, s. V.

Jovaiša Liudas, *Vilniaus vyskupai ir jų portretai*, Vilnius 2016.

Kozyrska Antonina, *Arcybiskup Edward Ropp (1851–1939). Życie i działalność*,

„Dzieje Najnowsze”, t. 35, 2003, nr 4, s. 149–154.

„Kurier Litewski”, 21 IX (4 X) 1907, nr 210, s. 8.

Szot Adam, *Stefan Aleksander Zwierowicz – biskup wileński*, „Studia Sandomierskie”, 2018, nr 25, s. 17–30.

Tyszkiewicz Eustachy, *O klasztorach zgromadzeń istniejących obecnie w diecezji wileńskiej. Dominikanie*, „Tekka Wileńska”, 1857, nr 2, s. 231–276.

Tekst zaakceptowany do druku 25 sierpnia 2023 r.